

ІЗ ПЛЕЯДИ КОРИФЕЇВ (ДО 150-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Л. П. ЛІНИЦЬКОЇ)

Овчієва

Леся Петрівна

старший викладач кафедри сценічної мови Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого

Овчиева

Леся Петровна

старший преподаватель кафедры сценической речи Киевского национального университета театра, кино и телевидения имени И. К. Карпенко-Карого

Ovchiieva

Lesia

senior lecturer of the scenic speech department of I. K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theater, Film and Television

Анотація. У статті робиться спроба охарактеризувати риси творчої манери видатної української акторки Л. П. Ліницької, яка належить до другої хвилі корифеїв українського класичного театру. Її вчителями були М. Кропивницький, М. Старицький, І. Карпенко-Карий та П. Сакаганський. У багатьох виставах вона грала разом із М. Садовським та М. Заньковецькою, але ніколи не намагалася копіювати свою геніальну попередницю.

Л. Ліницька була актрисою широкого жанрово-стильового діапазону. У дослідженні зосереджено увагу на виконанні нею двох зовсім протилежних за характером ролей — Софії та Варки — в п'єсі І. Карпенка-Карого "Безталанна", де виразно проявився її оригінальний талант — від психологічної переконливості до романтичного злету.

Ключові слова: корифеї української сцени, режисерське трактування п'єси, акторський образ, жанрово-стильова ознака творчості, дебютні ролі, газетна рецензія.

Актуальність проблеми визначається недостатнім станом дослідження творчого шляху і мистецької діяльності видатної української артистки кінця XIX і початку XX ст. Любові Павлівни Ліницької, яка належить до другої хвилі корифеїв українського класичного театру. В ті роки в мандрівних трупах була сформована національна театральна школа, що пізніше визначила шляхи розвитку новітнього українського театру. Ці питання продовжують і тепер хвилювати сучасних дослідників мистецького процесу України. Хоча про становлення та перші кроки українського театру, театру корифеїв написано чимало праць [2, 3, 7], значення сценічної творчості акторів цього періоду, особливо Любові Ліницької, зберігає свою цінність для українського мистецтва в теперішній час і потребує ретельного дослідження.

Метою статті є спроба охарактеризувати багатогранний талант Л. Ліницької. Це дослідження спрямовано на розкриття творчих можливостей артистки при виконанні в одній п'єсі "Безталанна" двох зовсім протилежних за характером і, можливо, найскладніших в українському класичному репертуарі ролей — Софії та Варки.

Виклад основного матеріалу.

Минуло 150 років від дня народження видатної української акторки Любові Павлівни Ліницької (1865–1924) — діячки класичного українського театру, сценічна творчість якої проходила наприкінці XIX і на початку XX ст. Любов Ліницька —

актриса другої хвилі корифеїв української сцени, до яких належать Ф. Левицький, Г. Борисоглібська, Є. Зарницька, І. Мар'яненко, І. Замичковський, О. Суслов та ін. У творчому доробку Л. Ліницької нараховується близько 140 зіграних ролей широкого жанрово-стильового звучання. Найвагомішими серед них були — Катря (“Не судилось”), Аза (“Циганка Аза”), Маруся Богуславка (“Маруся Богуславка”), Ярина (“Невольник”), Олена (“Гли-тай, або ж Павук”), Олеся (“Олеся”), Проня (“За двома зайцями”), Тетяна (“Бондарівна”), Гандзя (“Гандзя”), Софія і Варка (“Безталанна”) та багато інших. Л. Ліницька була актрисою великих творчих можливостей. Вона успішно грала драму, комедію, трагедію, мелодраму, водевіль і навіть співала в операх.

Після проходження дворічної школи-стажування у трупі М. Кропивницького, де сповідувались реалістичні театральні традиції І. Котляревського, Т. Шевченка і Г. Квітки-Основ'яненка і де відбувалось перше визнання артистки-початківця у ролях Наталки (“Наталка Полтавка”), Уляни (“Сватання на Гончарівці”) та Галі (“Назар Стодоля”), молоду Л. Ліницьку у 1891 р. запросили до трупи П. Саксаганського та І. Карпенка-Карого, що працювала на той час в Одесі. Для дебюту молодої артистки були визначені непрості ролі: Катрі з “Не судилось” М. Старицького, Олени з “Гли-тай, або ж Павук” М. Кропивницького і Софії з “Безталанної” І. Тобілевича.

У березні того ж року М. Садовська-Барілотті, молода талановита артистка, у розквіті творчих сил, помирає. У колективі гостро постало питання: “Що ж тепер буде?”, “Де знайти іншу артистку такого рівня на ролі?” Проте, як свідчать спогади учасниці трупи С. Тобілевич, питання розв'язалося більш-менш вдало: бо ще з початку хвороби нашої дорогої Маші до нас у трупу приїхала на час своєї відпустки дуже талановита артистка Любов Павлівна Ліницька <...> після зимового сезону вона воліла замість відпочинку побути ще й у нашій трупі, щоб дечого, як казала, повчитись. Адже ж брати Тобілевичі вже встигли зажити собі слави серед акторів, а Любов Павлівна глибоко цікавилась театральною справою і сценічним мистецтвом. Отже вона ще раніше написала відповідного листа Панасові Карповичу, а той, не вагаючись, відповів їй, щоб приїздила” [13, 311].

У трупі Л. Ліницьку прийняли радісно, і, як

кажуть, при її появі всі зітхнули полегшено. Адже “мати у трупі таку артистку, як Любов Павлівна, було великим ділом. Приїзд Ліницької врятував нас від репертуарної катастрофи <...> Скажу тільки, що працювала вона над собою наполегливо, присвячуючи весь свій час ролям і театрові. На репетиціях Ліницька ніколи не давала повного голосу і проказувала слова ролі нашивку, без усякої інтонації. Але Панас Карпович знав, що на спектаклі вона заговорить так, як треба” [13, 317].

Одразу по приїзді, на другий день, Л. Ліницька змушена була грати роль Катрі з “Не судилось”, на третій день — Саші з “Світової речі”, а через день — Олени з “Гли-тай, або ж Павук”, далі пішли одна за одною ролі — Пракседи у “Гоцулах”, Тетяни у “Бондарівні”, а через дванадцять днів після прибуття в трупу, 17 лютого 1891 року, вона зіграла роль Софії у “Безталанній”. Навіть сьогодні важко уявити, як це було складно і відповідально, тим більше, що все це були так звані “вводи” нової виконавиці у вже готові зрепетирувані вистави. Слід ще звернути увагу, що їй довелося виступати перед одеситами невдовзі після блискучих виступів незрівнянної М. Заньковецької. Та не була б то Одеса, якби вже в перших рецензіях не з'явилися порівняльні характеристики гри двох сценічних майстрів. Так, у газеті “Новороссийский телеграф” під криптонімом Е. Ф. був надрукований відгук про гру дебютантки: “Добродійка Ліницька з першої появи на сцені “Русского театра” звернула на себе увагу. Її порівнюють із Заньковецькою, і не без підстав: артистка володіє багатьма сценічними даними, що нагадують колишню любимицю одеської публіки. Гра добродійки Ліницької вирізняється щирістю, задушевністю і теплотою, які полоняють глядачів. Не дивлячись на те, що їй довелося уперше виступати у п'єсі “Безталанна”, вона відмінно справилась зі складною роллю Софії” [5].

Це велике щастя, що Л. Ліницька потрапила у прекрасно зіграний акторський ансамбль вистави. Недарма рецензент газети “Одесские новости” вагався, кому з виконавців основних ролей у виставі віддати першість: “Поставлена драма І. Карпенка-Карого “Безталанна” пройшла з великим успіхом — ми утруднюємось, кому віддати пальму першості: чи добродійці Ліницькій, яка артистично виконала важку роль безталанної Софії і, з успіхом замінила всім пам'ятну одеситам покійну добродійку Садовську; чи добродію Саксагансько-

му, який так незрівнянно художньо виконав роль чесного, але безхарактерного Гната і який викликав гучне ствердження; чи добродійці Тобілевич, яка так майстерно відтворила роль сварливої баби і кожний вихід якої супроводжувався аплодисментами; чи добродію Карпенку-Карому, якого публіка зустріла тривалими рукоплесканнями, який так просто і правдиво зіграв роль старого чоловіка, москаля Івана” [14].

Грунтовні спогади про виконання Л. Ліницької у ролі Софії залишив тодішній актор трупи П. Саксаганського, а пізніше Народний артист УРСР Г. Маринич, який зокрема писав: “Хто хоч раз бачив у п’єсі “Безталанна” Ліницьку в ролі Софії, а Саксаганського у ролі Гната, то залишить у пам’яті згадку про них на все життя. Це була така пара виконавців, якої у жодній трупі не було” [4].

У виконанні цих майстрів у виставі відсутні прохідні сцени. Вони були правдивими і переконливими однаково як у ліричних, так і в драматичних епізодах. Особливо вдалі й цікаві сцени сімейного подружжя (III дія), що сприймалися публікою як чарівна ідилія закоханої пари.

Усі ці зміни в житті безталанної Софії Любов Павлівна передавала настільки реалістично, що про емоційний і психологічний вплив на глядачів Софією-Ліницькою у дописі розповів рецензент “Елисаветградського вестника”, який писав: “Гра добродійки Ліницької надзвичайно нагадує гру добродійки Заньковецької. Як і в першій, так і в другій драматичній сцені набагато сильніші, ніж ліричні. Внаслідок чого добродійка Ліницька була особливо хороша в останній дії, з того моменту, коли Гнат піднімає Софію, яка лежить непритомною, добродійка Ліницька доходить до високої міри драматизму і робить глибоке і різке душевне враження на глядачів” [7].

Осатанілий Гнат входить у хату, кидає палицю — “О кляте серце... За що я так тяжко знущався над нею? Від цього часу рука моя відсохне, ніж я вдарю Софію, хоч соломинкою”. Так закінчується сценічне життя безталанної Софії-Ліницької. “Любов Павлівна майстерно створила цей складний образ нещасної жінки. У I дії — непідробна наївність молоденької дівчини, у III дії — іскрометна веселість закоханої жінки, у IV дії — велика турбота хворістю Гната, а в V дії — увесь комплекс тяжких душевних переживань та розчарувань у любові Гната, і все це доводить нещасну Софію до екста-

зу божевілля. Усі ці зміни у характері Софії Любов Павлівна відтворила переконливо і правдоподібно” [4].

Г. Маринич, як очевидець і безпосередній учасник багатьох вистав за участю Л. Ліницької, звернув увагу на особливе сприйняття вистави у цілому і фінальної сцени: — “...коли йшли останні епізоди, то в залі починалися зойки зомлілих жінок, а коли завіса закрилась, то в залі вибухав цілий шторм овацій, стукіт ногами об підлогу і могутне: “Браво, Ліницька! Саксаганський, браво!” Нескінченні виклики, на сцену летіли квіти і шапки ...цілий тріумф” [4].

Не можна залишити без уваги оцінку роботи Л. Ліницької і пресою. Зокрема, анонімний рецензент газети “Одесский вестник” в оцінці гри актриси у ролі Софії був співзвучний до оцінки Г. Маринича. Він аналізував: “Цікавість цієї вистави (“Безталанної”. — Л. О.) зводилась до цього, що головну й важку роль Софії грала нова артистка добродійка Ліницька. Артистка переможно справилась із складною роллю, у якій одесити звикли бачити художньо-артистичну гру М. Заньковецької. Добродійка Ліницька багато сцен провела художньо; у третьому акті ідилічна сцена: воркування і милування з чоловіком в очікуванні приїзду батька дихала природністю і правдивістю. У V акті драматична сцена проведена також художньо, без всяких роблених ефектів. Узагалі вся гра добродійки Ліницької вирізняється художньою простотою, артистка зовсім не використовує штучних рухів і ефектних модуляцій голосу” [10].

На завершення рецензії автор робить загальний висновок діяльності Л. Ліницької на перспективу: “Нам здається, що після цього спектаклю, в якому роль Софії можна вважати однією з найскладніших жіночих ролей у малоросійському репертуарі, за добродійкою Ліницькою встановлена репутація талановитої багатообіцяючої артистки” [10].

Із 1891 р. роль Софії з п’єси І. Тобілевича ще надовго буде зберігатися у сценічному активі Любові Ліницької. Через рік, у квітні 1892 р., під час гастролей трупи в Ростові-на-Дону, де вона також успішно зіграла роль Софії, міський рецензент називає її “молодою артисткою” (Л. Ліницькій виповнилось тоді 27 років. — Л. О.), ґрунтовно та щиро він відгукується про талант виконавиці: “Ще порівняно молода, але безперечно обдарована, артистка відразу заволодила симпатіями публіки і абсолютно

заслужено добилася дружніх і шумних овацій. Ми бачили перед собою, як і в дійовій особі, безхитрісну, але добру і віддану Софію, яка кохає всією силою своєї і молодої, і незіпсованої душі. Перед нами був образ тимчасової щасливої дружини, яка щиро кохала свого Гната, за якого вона була готова переносити всі прикрощі, аби лише бути любимою ним і біля нього. Хто уважно прослідкував сцену цієї милої жіночки, коли малюється на печі “півник”, той помітив ту органічну, ту правдиву художню гру, яка дуже рідко зустрічається у наших артисток” [8]. Про сцени з батьком, зі свекрухою, з Варкою, визначалось у рецензії, всі вони були проведені артисткою органічно; в кожному рухові і слові виконавиці звучали природність і теплі почуття, не було наміру наполягати на ефектації. “В останній дії добродійка Ліницька остаточно заволоділа публікою, яка з напруженою увагою слідувала за кожним її рухом. Здавалося, що сльози страждання, все горе Софії зробились горем всієї публіки, серед якої були чутні нестримні ридання, і плакали не тільки нервові панянки, а помітні сльози були на очах у багатьох чоловіків. Сцени Софії з чоловіком, коли він приходив додому напідпитку, і, нарешті, коли вона плаче перед ним, були настільки чудово зіграні, що добродійка Ліницька є беззастережною суперницею (малоросійської Сарі Бернар) добродійки Заньковецької, з тією тільки різницею, що у цієї в грі помічається чимало робленого драматизму, а у добродійки Ліницької в усьому видно лише чисто-художнє, природне виконання. Взагалі добродійка Ліницька — це талант, талант рідкісний і величний. Закінчуючи свій допис, хочеться виразити абсолютну переконаність, що добродійка Ліницька в найближчому майбутньому буде вважатися прикрасою малоросійської сцени” [8].

У 1909 р. Ліницька запрошена до Першого українського стаціонарного театру у Києві на ролі М. Заньковецької, але у творчій пам’яті живе ще образ безталанної Софії. Рецензент газети “Киевская мысль”, відомий журналіст і критик Всеволод Чаговець досить глибоко оцінив образ Софії, зіграний Ліницькою: “Вже перший спектакль показав, що в особі добродійки Ліницької трупа набула артистичну силу з надзвичайно виразним, чисто драматичним обдаруванням. Тут — повна гама жіночої долі в лещатах селянського домострою: від першого цнотливого “кохаю” — до останнього озлобленого “уб’ю”. Тут трепіт першого побачення, до

одуріння тривожна радість очікування материнства і знищувальна язва зради, і гнітюча журба під ярмом свекрухи, одним словом — життя таке, яке склалося силами непробудного темного села. <...> Цю жінку страдницю — страдницю і в радощах, і в прикрощах — відтворила добродійка Ліницька з великою майстерністю і натхненням. Тут, мабуть, відіграв свою роль і той особливий трепіт, що природно полонить артистку, яка вперше виступає на підмостках, на яких ще недавно стояла така незрівнянна артистична сила, як добродійка Заньковецька. І цей трепіт надихав весь характер священної дії і того благоговіння, які роблять мистецтво чистим і натхненним... Це дуже добре, що у добродійки Ліницької є такий трепіт, його оцінила аудиторія, спочатку, здавалося, сувора, обережна, але вже до кінця третьої дії — переможена, захоплена хвилею натхнення” [17].

Архівні матеріали та преса свідчать, що Л. Ліницька ще декілька років не розлучалась із цією складною роллю безталанної. Навіть після того як були вже зіграні нею улюблені ролі — Ази (“Циганка Аза”), Олесі (“Олеся”), Анни (“Украдене щастя”), Тетяни (“Бондарівна”), Марусі Богуславки (“Маруся Богуславка”), — все одно образ Софії не залишав творчої уяви артистки. Так, газета “Киевский театральный курьер” (1911 р.) у замітці про особливості творчих можливостей артистки зауважувала: “Роль Софії проникливо виконувала добродійка Ліницька. Артистка виявила всю широту свого обдарування. Її образ насичений не менш глибоким драматизмом, але і поетично-ніжні, наївно-простодушні та довірливо-відкриті натури входять у сферу творчого захоплення артистки” [6].

Один із останніх відгуків на цю роль артистки міститься у газеті “Херсонская почта” (1913 р.): “Добродійка Ліницька грала з великим піднесенням. Багато горя, відрази і безнадійної туги було у кожному стогоні, плачі і сміхові у відтвореній добродійкою Ліницькою — Софії. Враження від гри талановитої артистки — незабутнє” [15].

Перебування Л. Ліницької в атмосфері п’єси “Безталанна” має своє яскраве продовження, адже, починаючи зі сезону 1896/1897 рр., вона не менш талановито виконувала роль Варки, що за змістом була абсолютно протилежною за характером постаті Софії. Важливо, що роль Варки актриса грала з благословення самого автора І. Карпенка-Карого. Про це ми дізнаємося з листа Л. Ліницької до

своїєї сестри Н. Яроцької, де говориться про те, що “після однієї з вистав “Безталанної” (нагадаємо, що І. Карпенко-Карий як актор постійно виконував роль батька Софії — Івана) драматург зробив цікаву пропозицію артистці: “У “Безталанній” Вам, Любове Павлівно, потрібно грати роль Варки, а не Софії. Хоча Софія і вважається роллю примадонни. Але її роль пасивна, а Варка — порох. Варка робить погоду, а не Софія. Варка сильної волі, глибокої душі. Я назвав би п’єсу “Біс”, де вона повинна боротись. Зіграти цю роль правильно разом із Панасом Карповичем — він Гнат — можете якраз Ви. Грайте, боріться за Варчине щастя! Разом із Панасом Карповичем. Ви покажете неповторну виставу, а я скажу Вам обом — Спасибі!” [17].

Як підтверджують факти, про рокування великого драматурга збулося: невдовзі Л. Ліницька таки успішно зіграла роль Варки. В історії українського театру випадок унікальний, можна навести приклади, коли актриса спершу грала роль Наталки у “Наталці Полтавці”, а пізніше роль її матері Терпелихи, чи актор, що з початку грав ролі Назара, або Гната в “Назарі Стодолі”, а далі роль Хоми Кича-того, батька Галі, але щоб відразу з тими самими партнерами виконувати дві зовсім протилежні за природою характеру ролі — це сценічний подвиг. Софію драматург вивів — поетичною з невідомою довірливістю, щирою, з дівочою наївністю, душевно красивою і з м’яким характером. Вона — земна жінка, щаслива з любові Гната, приїзду батька, майбутнього материнства, невістка, що покірливо зносить свекрушину лайку. Повна протизвага їй Варка — надзвичайно жвава, палка, з підвищеною енергією і чуттєвістю. Звичайно, що з подібними творчими завданнями могла справитись лише така актриса, як Л. Ліницька, талант якої формувався від сприймання самої природи, від природи душі і чуттєвості нервів.

У гордої природи Варки-Ліницької: задумано — зроблено. — “Не буду мучитись, не діждеш! Буду кепкувати над тобою, сміятися! Боже, Боже, дай мені сили, дай мені сміх і радість, допоможи мені помститися над моїм ворогом! ... Мерщій, мерщій би старости! ... весілля! Щоб Гнат бачив, що я весела і не журюся! Я вже тебе забула, ненавиджу, ти мені осоружний, ти вийняв сам із грудей моїх те серце, що тебе любило, — тепер тут пусто, а в пустці місце знайдеться й Степанові...” Тут Л. Ліницька промовляла горді слова без слізливості й

каяття, у цьому короткому монолозі виявлялась Варчина гордість, жагуча жадоба помсти й демонічність, зловтіха бурхливих пристрастей. А Гнат, трохи посумувавши з приводу весілля Варки і Степана, одружується з Софією. Але Степана несподівано забирають до війська, і Варка стає вільною без чоловіка. Фактично з того епізоду починається нова драма, що запрограмована ознакою “внаслідок чого” — розгортається трикутник: Варка — Гнат — Софія.

За відсутності Степана у Варки пробуджується потяг до помсти: “О, чого б я не зробила, щоб тільки Гната причарувати до себе! Я на погибель готова, мені тепер однаково! Не в’януть вже мені, не сушить своїєї краси, поки Степан повернеться!”.

А в Гната і Софії щасливе сімейне життя, чоловік радіє: — “Толубонько моя! Яка весела у неї вдача! Не дає мені задуматися... Слава Богу, забув Варку!”. Та Варка не забула Гната і, скориставшись моментом, коли Гнат у хаті був один, розговорила-ся з ним, нагадала йому, як вони удвох зустрічались при місяці під вербою, про що розмовляли тоді. Для Варки-Ліницької це була не просто зустріч із колишнім коханим хлопцем. Тут виконавиця проявляла реалістично-психологічний характер героїні. Варці конче потрібно з’ясувати, як Гнат ставиться до неї тепер, чи варто починати за нього несамовиту битву. При цій зустрічі у Варки спалахує почуття сильного кохання до Гната, що підкоряє собі всю її істоту, вона хоче оволодіти Гнатом хоча б і не надовго, але повернути, можливо, й незаконно, вкрадене у неї самим життям і безглуздим збігом обставин щастя. Гнат, не витримуючи Варчиних згадок про колишнє милування, намагається обняти її й тепер. Цю сцену П. Саксаганський і Л. Ліницька проводили як діалог-двобій двох провідних сил — двох палких натур. Обое одружені, але не перестали кохати одне одного. (*Пізніше роль Гната виконував видатний український актор І. Мар’яненко. — Л. О.*). Про цей дует виконавців очевидець і актор, режисер і театрознавець згадував: “Варка-Ліницька в цій сцені залишається хоч і нещасна, але не хоче показати цього Гнатові і удає ту ж горду і незалежну давню Варку. Вона у цій сцені і не була доступною (“ти не для одного — ти для всіх”) — вона боролась за своє щастя як уміла. Знаменита у сцені і фінальна фраза актриси: “Приходь до мене! Я сама”, — і досі звучить у мене у вухах. Скільки у ній глибини й експресії” [1, 119–120]. Митець

згадує, що Любов Павлівна говорила цю репліку на шепоті, але цей шепіт було чути в останньому ряді гальорки. “Жодна з актрис не вміла сказати цю фразу з таким глибоким змістом і так майстерно, як це робила Ліницька. Деякі актриси промовляли її вульгарно, прямолінійно підморгуючи Гнатові, і це виходило банально і поверхнево” [1, 120]. Кохання Варки-Ліницької до Гната чисте та сильне, таке, що змушує її страждати, ховатися від людей, мстити. Життя навчило її бути дволикою, не вказувати своїх справжніх почуттів і намірів. Тому гра Ліницької у IV дії двопланова: одне говорить, інше думає, одна Варка на самоті, інша на людях. У сценах з Софією, старим Іваном та іншими Варка показує, що ніби звиклася зі своїм становищем “солом’яної вдови”. Та вона зовсім інша з Гнатом: сяє внутрішнім вогнем, радіщами неминучої перемоги, жартує, а “очі Варки-Ліницької виказували зовсім інший душевний стан. Цей контраст між удаваною веселістю і сумним поглядом дуже вражав глядача, виявляв справжню внутрішню драму жінки” [1, 120].

Гнатові важко протистояти спокусі, коханню, що знову прокинулось у нього, але він ще бореться з цією недугою і з острахом проганяє думки про зраду. Проте сумнів раптово зникає. Несподівано до хати вбігає Варка, благаючи допомогти їй врятувати теличку, що впала в рив. Розгублений Гнат просить Софію, щоб іти разом, але Софія щаслива й тішиться надією приїзду батька, тому жартома випроваджує Гната допомогти Варці. Варка того й чекала, схопила Гната за руку і буквально тягне його за собою. Для Варки це був останній бій за Гната, остання ставка в цій грі. Всю цю сцену актриса проводить запально, вольово і щиро. І стає зрозумілою Варчина психологічна гра і перемога ініціативи Варки у скоєному гріху. Варка спокусила Гната: “Голос Варки-Ліницької набирав найрізноманітніших відтінків — від звабливого, теплого до гострого і злого. Ліницька ніби розгортала всі принади Варки-чарівниці” [1, 121].

На жаль, спогади про цю прекрасну акторську роботу зберігають лише відгуки тодішньої преси, що віддзеркалювали хвилини творчої мистецької наснаги виконавців. Так, газета “Минское ухо” вмістила замітку анонімного автора, який і сьогодні дає можливість відчути хвилюючу гру артистки: “Скільки краси у грі добродійки Ліницької (Вар-

ки) і скільки потужності й сили в цій Варці, як глибоко і сильно вона вміє кохати, які сильні її муки і яка горда вона у своєму горі. Чудові у артистки переходи і зміни душевного стану. Пристрасна, ніжно прекрасна жінка, вона раптом перетворюється на тигрицю і навпаки” [9]. Важливо, що навіть п’ятдесятирічною Л. Ліницька (1915) вміла зачарувати своїм виконанням ролі Варки: “Яскравий тип люблячої і гордої жінки продемонструвала добродійка Ліницька в ролі Варки. Артистка володіє багатою пластикою і виразною мімікою. Гра її — глибоко реальна. Переходи від любові до ненависті й навпаки проводяться в правдивих, а від того у хвилюючих тонах” [11].

Ролі Софії та Варки, складні й суперечливі, Л. Ліницька так майстерно і правдоподібно їх виконувала, що навіть за це її можна вважати великою артисткою. Недарма В. Василько у своїх спогадах зазначав багатогранність її таланту й здібність до перевтілення [1, 120–121]. А послідовники театру корифеїв, такі, як Гнат Юра (1888–1966) — видатний український театральний режисер, актор театру і кіно, відмічав її у числі видатних актрис [12, 18].

У трупі П. Саксаганського і І. Карпенка-Карого Л. Ліницька працювала найбільше, з 1891 до 1909 року. Вона лише на п’ять років була молодшою від М. Заньковецької. Любов Павлівні довелося грати ті ж самі ролі. І слід віддати їй належне й поставити в заслугу, що вона, глибоко шануючи талант Заньковецької, ніколи не піддавалася спокусі копіювати свою геніальну попередницю.

Можемо лише шкодувати, що в умовах Російської імперії, де було заборонено перекладати і грати українською мовою п’єси зарубіжних драматургів, актриса не зіграла ролей світового репертуару, гідних її трагедійному таланту, таких, як Медея, леді Макбет, Марія Стюарт та ін. Адже у своїй творчості вона тяжіла до романтичних злетів, до запального слова, до яскравих емоцій. Її творчій палітрі притаманні героїчний пафос, палкий темперамент та схильність до монументальності. Проте навіть і ті ролі, що доля їй дарувала, хвилювали глядача, пробуджували в ньому почуття людяності, відповідальності й чесності. Л. Ліницька йшла своїм самотнім шляхом і її творчість зберігає свою цінність для українського мистецтва в теперішній час.

Література / References:

1. Василько В. Спогади про Л. Ліницьку / В. Василько. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури. 1957. – 176 с.: іл. – Бібліогр.: с. 119–121.
2. Данченко С. Занурюватися в гущу життя. / С. Данченко // Київ. – 1986. – № 3. – С. 150–155.
3. Драк А. Спадщина, яку ми так і не осягнули (театр корифеїв) / А. Драк // Український театр. – 1994. – № 1. – С. 6–8.
4. Державний музей театрального, музичного та кіномистецтва України / Архів народного артиста УРСР Г. Маринича. – ІНВ. 2733/2.
5. Е. Ф. Малороссийская труппа // Новороссийский телеграф. – 1891. – 19 февраля.
6. Киевский театральный курьер. – 1911. – 10 ноября.
7. Малороссийская труппа А. К. Саксаганского // Елисаветградский вестник. – 1891. – 15 ноября.
8. Малороссийский театр // Ростовский-на-Дону листок. – 1892. – 17 апр.
9. Минское эхо. – 1908. – 26 октября.
10. Одесский вестник. – 1891. – 19 февраля.
11. Одесский листок. – 1915. – 2 ноября.
12. Театр корифеїв – перший професійний український театр. – Електронний ресурс. – Доступний з: <http://svitppt.com.ua/kultura/teatr-korifeiv-pershiy-profesiyniy-ukrainskiy-teatr.html>.
13. Тобілевич С. Мої стежки і зустрічі / С. Тобілевич. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1957. – 472 с.: іл. – Бібліогр.: с. 311, 317.
14. Т. Р. Товарищество малорусских артистов под управлением А. К. Саксаганского // Одесские новости. – 1891. – 2 декабря.
15. Херсонская почта. – 1903. – 4 июня.
16. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва // Фонд І. О. Волошина. – № 1166, опис № 1, Спр. 197. Листи Л. П. Ліницької до сестри Надії Яроцької. – с. 4.
17. Чаговец В. Бесталанная / В. Чаговец // Киевская мысль. – 1909. – 19 сентября.
18. Юра Г. Життя і сцена. – К.: Мистецтво, 1965. – 216 с.
1. Vasylo V. Spohady pro L. Linyzku / V. Vasylo. – K.: Dergavne vydavnytvo obrazotvorchoho mystectva i muzychnoy literatury, 1957. – 176 s. – Bibliogr.: s 119–121.
2. Dantchenko S. Zanuryvatys v hustchu zyttya / S. Dantchenko // Kyiv. – 1986. – № 3. – С. 150–155.
3. Drak A. Spadtchyna, yaku my tak I ne osyahnuly (teatr korypheiv) / A. Drak // Ukrainskyi teatr. – 1994. – № 1. – С. 6–8.
4. Dergavnyy muzey teatralnogo, muzychnogo ta kinomystectva Ukrainy / Archiv narodnogo artysta URSR G. Marynych. – Inv. 2733/2.
5. E. F. Malorossiyskaya truppa / Novorossiyskiy telegraf. – 1891. – 19 fevr.
6. Kievskiy teatralnyy kurer. – 1911. – 10 noyab.
7. Malorossiyskaya truppa A. K. Saksaganskogo // Elysavetgradskiy vestnik. – 1891. – 15 noyab.
8. Malorossiyskiy teatr / Rostovskiy-na-Donu lystok. – 1892. – 17 apr.
9. Minskoe eho. – 1908. – 26 oktobr.
10. Odesskiy vestnik. – 1891. – 19 vebr.
11. Odesskiy listok. – 1915. – 2 novemb.
12. Teatr korypheiv – pershiy prophesiyniy ukrainskiy teatr. – <http://svitppt.com.ua/kultura/teatr-korifeiv-pershiy-profesiyniy-ukrainskiy-teatr.html>.
13. Tobilevych S. Moi stegky i zustrichi / Sofia Tobilevych. – K.: Dergavne vydavnytvo obrazotvorchoho mystectva i muzychnoy literatury, 1957. – 472 s. – Bibliogr.: s. 311, 317.
14. T. R. Tovarischestvo malorusskich artistov pod upravleniem A. K. Saksaganskogo / Odesskie novosti. – 1891. – 2 dekabr.
15. Hersonskaya pochta. – 1903. – 4 june.
16. Centralnyy dergavnyy arhiv-mezey literatury i mystectva / Fond I. O. Voloshina. – # 1166, opys # 1, Spr. 197. Lysty L. P. Linyckoy do sestry Nadiy Jarockoy. – s. 4.
17. Chagovec V. Bestalanna / Vs. Chagovec. – Kievskaya mysl. – 1909. – 19 sent.
18. Yura H. Zhyttya i stsena. – K.: Mystetstvo, 1965. – 216 p.

Овчиева Леся Петровна

Из плеяды корифеев (к 150-летию со дня рождения Л. П. Линицкой)

Аннотация. Аннотация. В статье делается попытка охарактеризовать черты творчества выдающейся украинской актрисы Л. П. Линицкой, которая относится ко второй волне корифеев украинского классического театра. Её наставниками были М. Кропивницкий, М. Старицкий, И. Карпенко-Карый и П. Саксаганский. Во многих спектаклях она играла вместе с Н. Садовским и М. Занковецкой, но вместе с тем никогда не поддавалась соблазну копировать свою гениальную предшественницу.

Л. Линицкая была актрисой широкого жанрово-стилевого диапазона. В исследовании сосредоточено внимание на исполнении ею двух совершенно противоположных по характеру ролей — Софии и Варки в пьесе И. Карпенко-Карого “Бесталанная”, где ярко проявился оригинальный талант актрисы — от психологической убеждённости до романтического взлёта.

Ключевые слова: корифеи украинской сцены, режиссёрская трактовка пьесы, актёрский образ, жанрово-стилевые особенности творчества, дебютные роли, газетная рецензия.

Ovchiieva Lesia

From the Pleiad of Lumenaries (to the 150th Anniversary of L. P. Linytska's Birthday)

Summary. In the article we attempt to describe the features of the creative manner of L. P. Linytska, an outstanding Ukrainian actress. She was an artist of the second period of Ukrainian classical theatre. Her teachers were M. Kroptyvnytskyi, M. Starytskyi, I. Karpenko-Karyi and P. Saksahanskyi. In many performances she played with M. Sadovskiy and M. Zankovetska. These actresses often played the same roles that had been first performed by M. Zankovetska. But we should note that Linytska never succumbed to the temptation to imitate her brilliant predecessor.

L. Linytska was an actress with a wide genre and stylistic talent. She successfully played in drama, comedy, tragedy, melodrama,

vaudeville, and she even sang in operas. She played about 140 roles. The most crucial of them were — Katria (“No chance to”), Aza (“Aza, the Gypsy”), Yaryna (“Slave”), Olena (“Blood-sucker, or Spider”), Olesia (“Olesia”), Pronia (“After two Hares”), Tetiana (“Bondarivna”), Marusia Bohuslavka (“Marusia Bohuslavka”), Gandzia (“Gandzia”), Sofiia and Varka (“Ill-fated”) and others.

The study focuses on the performance characteristics of two roles that were quite opposite — Sofiia and Varka in Karpenko-Karyi’s play “Unlucky”, which clearly manifested original talent of the actress from psychological belief to romantic rise.

The play of I. Tobilevych was first published under the title “Who’s Guilty?” in 1886. The author created the play filled with typical signs of modernity against the background of national life. Robbed, humiliated and oppressed people definitely said that it was impossible to live in that way. The main characters of the play asked the question “Who’s guilty?” in their poverty and how to get out from that dismal situation. Special achievement in stylistic playwright’s skill was the fact that he showed the socio-psychological problems on the background of the romantic colours of unhappy love. The first draft of the play was completed by the playwright in 1883. But before publishing it, he had spent for three years until he finished his work and provided his characters with a realistic psychological nature.

“Ill-fated” got its second stage life in the circles of P. Saksahanskyi and I. Karpenko-Karyi in 1890. The performance was also organized with an excellent crew of acting talents — M. Sadovska-Barilotti (Sofiia), P. Saksahanskyi (Ihnat), L. Kvitka (Varka), I. Karpenko-Karyi (Sofiia’s father), and A. Shevchenko (Hanna). The performance was one of the first Saksahanskyi’s directorial works that was done with the direct participation of I. Karpenko-Karyi, the playwright, who was very demanding with regard to the results of his work. The production team tried to do everything so that the plot evolved truthfully, naturally and sequentially, event by event to store the dynamics of the compositional structure of the play that led to a tragic denouement.

An important feature of Saksahanskyi’s directorial works was the ability to specify creative instructions to the performers, to set specific and clear tasks through the characters, and that fact gave him the opportunity to act in the suggested circumstances and as a result to show his characters as real people with a great variety of aspirations and experience. Due to the Director’s requirements, Maria Sadovska-Barilotti, a talented actress conveyed to the audience the role of Sophiia. The actress performed last scene (Sophiia’s death) especially expressive and truthfully. Her acting created a very strong illusion and forced to believe in the reality of what was happening on the stage.

But once M. Sadovska-Barilotti felt quite bad during the performance of “Ill-fated”, and in a month the young actress died on the top of her art career in March 1891.

P. Saksahanskyi invited L. P. Linytska to his acting company. She had been already known for several main female roles. Just after her arrival to Odessa, where P. Saksahanskyi was working at that time, she immediately got the part of Katria “No chance to”, Olena “Blood-sucker, or Spider” and Sofiia “Ill-fated”. Despite the fact that the young actress performed in the play “Ill-fated” for the first time, she did a great job with a challenging role of Sofiia.

Following I. Karpenko-Karyi’s advice, in the 1896/1897 season, she played the role of Varka, a proud and beautiful girl, who was Sofiia’s rival. According to the words of eyewitnesses there were two completely opposite in character roles. Sofiia was poetical with genuine credulity, sincere, sensual, beautiful and soft natured. On the other hand, Varka was extremely lively, passionate, with high energy and sensuality. Of course, only such an artist as L. Linytska could cope with such challenge. She had a talent which was formed due to the perception of her nature, the soul state and sensibility of nerves.

These two roles — Sofiia and Varka — perhaps are the most complex in the Ukrainian classical repertoire, but Linytska performed them so artistically and true to life that even for this work you can call her a great actress. No wonder contemporaries compared her talent with Maria Yermolova, a great Russian actress. However Linytska chose her own way. Nowadays we can only regret the actress did not played the roles of the world repertoire such as Medea, Lady Macbeth, Mary Stuart and many others that because of the Russian Empire law which forbade translation and performing foreign plays in the Ukrainian language. But those roles could be so harmonious with her tragic talent.

After all, her work tended to romantic start, to an inflammatory speech, expressive gestures and vivid emotions. Her creative palette was characterized by heroic pathos, fiery temperament and penchant for monumentality.

Key words: luminaries (coryphaeus) of Ukrainian stage, director’s interpretation of the play, actor’s image, genre and stylistic features, debut roles, a newspaper review.